

Vore gamle tropekolonier..?

Tropekolonierne som danske erindringssteder

Fra den yderste del af havnekajen på Asiatisk Plads på Christianshavn er der direkte udsigt til magtens centrum på Slotsholmen: Christiansborg, Finansministeriet og Børsen, hvis hovedtrappe vogtes af Merkur og Neptun - guderne for handel og søfart.

Hvis man går en tur om på den anden side af Christianshavns volde, kommer man til Islands Brygge, hvor gaderne har navne som Njalsgade, Thorshavnsgade, Klaksvigsgade etc. Men bliver man på Asiatisk Plads, som har navn efter Asiatisk Kompagni, hvis skibe engang lagde til her, kan man se over på pakhuse i Nyhavn og på Gammel Dok, og bagved dem Operaen på Holmen, hvor flåden indtil 1993 havde til huse. Man ser det ikke fra Asiatisk Plads, men fra foden af Operaen kan man bag springvandet i Amalichaven skimte Salys rytterstatue, der i sin tid blev bekostet af Asiatisk Kompagni. Fra Operaen kan man også se over på den lange promenade, Larsens Plads, hvor flere gamle pakhuse stadig står skulder om skulder. Blandt de største er Vestindisk Pakhus, der i dag rummer Den Kongelige Afstøbningssamling, men som oprindeligt var hovedkvarter for Vestindisk Kompagni.

Københavns topografi, pakhuse, havnekajerne og navnene vidner om de nære historiske forbindelser mellem den økonomisk/politiske magtelite og kolonierne. Varer fra Dansk-Vestindien, Tranquebar, Grønland, Island og Færøerne blev indskibet og opbevaret på disse havnekajer og skibe blev udsendt herfra ladet med krudt, spiritus og klæder med kurs mod de danske slavehandelsstationer på den afrikanske guldskyst. Den københavnske topografi vidner om et større oversøisk imperium. (Bregnsbo & Jensen 2004) Alligevel er det de færreste, der bliver mindet om den tid, hvor Danmark var kolonial stormagt, når de bevæger sig rundt i de københavnske byrum. Nok vil de fleste være i stand til at identificere pakhuse som gamle, men det er ikke nødvendigvis kolonitiden og den type handel, man bliver mindet om, når man går rundt her. På trods af et byrum, der rummer

utallige spor efter den danske kolonitid, er der ingen udpegede mindesmærker i Danmark, der minder om kolonitiden, og den viden om perioden, de fleste danskere har, har længe været til at overse.

Men interessen for kolonitiden er vokset de seneste ca. 15-20 år, og det kommer bl.a. til udtryk i en ny interesse for de fysiske rester af kolonitiden i de tidligere danske tropekolonier. De tidligere dansk-vestindiske øer bliver i stigende grad besøgt af danske turister, der kombinerer badeferie med historieturisme. Interessen for øernes historie og koloniale arkitektur spores også i de mange danske restaureringsprojekter på øerne, f.eks. påbegyndte SiD (det nuværende 3F) i 2002 et mellemfolkeligt restaureringsarbejde. I Tharangambadi i Sydindien (det daværende Tranquebar) igangsatte amatørhistorikerforeningen *Foreningen Trankebar* i 2001 et restaureringsprojekt, der siden er blevet fulgt op af bl.a. Nationalmuseets Tranquebar Initiativ¹, og Nationalmuseets Ghana Initiativ har siden 2004 været involveret i restaureringen af den danske plantage *Frederiksgave* – en del af de tidligere danske besiddelser på den afrikanske guldskyst i det nuværende Ghana.

Præcis som Christianshavn ikke af sig selv får en, der opholder sig her, til at tænke på den danske kolonitid, gør bygningerne i de tidligere danske tropekolonier heller ikke af sig selv nødvendigvis opmærksom på denne tid. Et sted minder ikke af sig selv om en specifik fortid. Der kræves en forudgående erfaring af eller viden om denne tid, og hvis ikke den er til stede, skal der en iscenesættelse af stedet til, før det kan begynde at minde om, før det kan blive et *erindringssted*. Begrebet erindringssted (*lieu de mémoire*) har, siden det blev introduceret af den franske historiker Pierre Nora i 1987, huseret i den del af historiebrugs- og kulturarvsforskningen, der er inspireret af den spatiale vending. I denne artikel vil jeg ved hjælp af bl.a. teoretikere, der indskriver sig i denne vending, stille skarpt på fænomenets idéhistorie og bruge indsigterne som indfaldsvinkel til en diskussion af nogle af de problemer og muligheder, der åbner sig, når man forsøger at få et sted, man længe ikke har tillagt betydning, til at fortælle en særlig historie.

Erindringsstedet, autenticitetsidealet og hangen til det patinerede

Triumfbuer, pyramider, gravhøje og mausoleer, store runesten og bekestelige epitafer - siden oldtiden har man følt et behov for at sikre mindet om store personer, familier og sejre for eftertiden ved at indskrive deres legemer, navne eller symboler i sten, jern eller ligefrem omforme landskabet til deres minde. Det er karakteristisk for denne mindekultur, at det er enkeltpersoner, begivenheder eller familier, der mindes. En ny type mindekultur, der sikrer koblingen mellem folket, territoriet

og historien, vokser frem med nye nationale ideologier, der spirer i det 17.-19. århundrede. Det er den mindekultur Nora beskriver med begrebet erindringssted.

De sociale, økonomiske og politiske udviklinger, som overgangen til industrisamfundet medførte, skabte en fornemmelse af, at alt var under hastig forandring. Hen mod slutningen af det 19. århundrede opstår derfor en hidtil uset mani for at indsamle, arkivere og sætte på museum. Frygten for, at opbrudsstemningen skal skade den nationale sammenhængskraft, får staterne til at påtage sig et særligt ansvar for at skabe national identitet bl.a. ved at minde om nationens historie (Lowenthal 1985: 391-406 ff.; Nora 1984: xxiii). Bestræbelserne på at skabe sammenhæng på tværs af klasser via en national historiefortælling hører allerede de tidlige nationalstater til, men vilkårene for at fortælle en troværdig historie om nationens fortid var blevet vanskeligere pga. de af generelle samfundsmæssige omstruktureringer. Udviklingen af den moderne historievindskabelige metode forstærkede fornemmelsen yderligere. I den tyske historiker Leopold von Rankes dictum, *wie es eigentlich gewesen*, gemmer sig en forståelse af fortiden, som en afsluttet størrelse, hvis egentlige mening ikke umiddelbart er tilgængelig for nutiden, men kun lader sig afkode gennem omhyggelig granskning. Efterhånden som dette historiesyn vandt indpas, mistede man derfor tilliden til, at fortidens referencer og symboler kunne tale for sig selv. Fortiden blev betragtet som uhyre vigtig for den nationale identitetsfølelse, men samtidig plagedes man af en frygt for, at den var ved at forsvinde. Den frie fabuleringen over fortidens ånd, der kendetegnede de foregående århundreder, står i skarp kontrast til det senere autenticitetsideal, der stræber efter at redde fortidens efterladenskaber og gengive dem så tro mod det oprindelige som muligt (Lowenthal 1985: 391-406 ff.).

Den tidlige type af nationale mindesmærker minder i udformning og symbolik om den ældre mindekultur og tager form af monumenter, statuer og mindesten, der ofte er placeret på steder, der *betyder* i forvejen. Men denne type erindringssteder fik op igennem det 19. og 20. århundrede følgeskab af andre typer af erindringssteder, der tog afsæt i den brugsorienterede materielle kultur med en forkærlighed for almuekulturen. Derfor blev og bliver også bygninger, kulturlandskaber og bymiljøer udpeget som erindringssteder (Lowenthal 1985: 391-406 ff.). Et erindringssted er i følge Nora en forening af symbolik, materialitet og funktionalitet, der fungerer som et kondenseret punkt, den nationale 'hukommelse' kan orientere sig efter (Nora 1984). *Sted* skal derfor heller ikke forstås snævert som et fysisk sted, men som et forsøg på at fiksere og fastholde særligt repræsentative dele af tiden: materialiseret tid så at sige. Derfor kan erindringsstedet hos Nora også være en national begivenhed, en bog etc.

Nora påpeger, at erindringsstedet ikke af sig selv skaber betydning, men er

afhængigt af en vilje til at erindre (*la volonté de mémoire*), hvilket i denne sammenhæng vil sige at identificere sig med den fortid erindringsstedet peger på. Mangler denne vilje, betyder erindringsstedet ikke. Noras kollektive erindringsbegreb er sløret og hans forklaring af koblingen mellem sted og erindring uklar, men problemet kan forklares ved at se på den amerikanske fænomenolog Edward S. Casey teori om forbindelsen mellem erindring og sted. Casey forklarer koblingen med afsæt i Edmund Husserls skel mellem *noesis* og *noema* og inddeler således den individuelle erindring i fem aktformer, herunder *place memory* og *body memory* (Casey 1987). Stedshukommelsen beskriver han bl.a. som en art familiaritet med stedet, der varierer fra en vag fornemmelse af, at man har været der før, til en følelse af sig hjemme. Fordi stedet er udstrakt i tiden kan både den kropslige hukommelse og stedshukommelsen i en vis forstand overskride den temporale distance til fortiden og sikre den kontinuitet og genkendelighed, der er afgørende for at kunne orientere sig i verden (Casey 1987: 43ff. og 190ff.). Men det er vigtigt her at lægge mærke til at overskridelsen tager forskellige former: at besøge et sted kan vække minder om fortiden, men man bliver omvendt ikke mindet om fortiden, hver gang man vender hjem til sin bolig, selvom man har været væk i flere timer. Den fortrolighed, individet har med hjemlige velkendte omgivelser, er af en anden type end den, besøg på øvrige steder kan give en følelse af.

Men det er netop fornemmelsen af 'hjemlig' kontinuitet, fortrolighed og identifikation de nationale erindringssteder i følge den norske folklorist, professor Anne Eriksen, stræber efter at genskabe og projicere op på et kollektivt niveau. "Når historien", som Eriksen skriver, "lægges ind i rummet får den en dramatisk ny tilgængelighed" (min oversættelse) (Eriksen 1999: 92). Fortiden bliver konkret og lader sig direkte erfare og sanses af den besøgende. Som Casey gør opmærksom på, er den personlige kropslige erfaring nødvendig for at individet kan indskrive sig i det kollektive niveau (Casey 1987). Det er lige netop denne personlige tilegnelse af historien via stedet, der er interessant for den nationsdannende historiebevidsthed, der ikke kan klare sig alene med en kritisk historievidenskab, men er afhængig af en følelsesmæssig identifikation med fortiden (Nora 1984, Nielsen 2005).

Men fordi den kollektive 'hukommelse' netop ikke fungerer som den individuelle, er identifikationen afhængig af viljen til erindring. Og det stiller særlige krav til udformningen af erindringsstedet. For at erindringsstedet kan skabe det følelsesmæssige bånd og sikre, at den 'rigtige' betydning af stedet bliver forstået, må den besøgende enten medbringe et minimum af forhåndskundskaber eller stedet må selv informere om dette. Måske af samme grund har det typiske erindringssted (f.eks. et monument), som Eriksen gør opmærksom på, tendens til at være påstande snarere end ræsonnementer. Langt de fleste monumenter slår én tolkning

af historien fast og levner sjældent plads til flere (Eriksen 1999: 96-97).

I modsætning til de klassiske erindringssteder restaureres bygningerne i de tidligere tropekolonier ikke entydigt med henblik på at styrke det nationale sammenhold. Men selve autenticitetsidealet og fornemmelsen af et erindringsbehov går igen.² Det er dog ikke uden problemer at løfte erindringsstedet ud af den nationalstatslige kontekst, det er født ud af, og over i den hybride kontekst, de tidligere kolonier udgør. Dels fordi erindringsstederne ikke blot er historiske steder men også hjem for de lokale. Dels fordi den omgivende kontekst ikke er entydigt betydningsgivende. Og endelig fordi der i Danmark længe ikke har været en vilje til identifikation med stederne. Et andet Danmarksbillede har skygget for kolonihistorien.

Udgrænsningen af kolonihistorien og den nye interesse

Ideen om Danmark som et lille land i udkanten af Europa tog form i begyndelsen af det 19. århundrede. Inspireret af bl.a. J. G. Herders idé om, at et folkeslags dyder ikke skulle måles på folkets ydre præstationer men på dets indre kvaliteter (kunst, litteratur og sprog), begyndte man i slutningen af 1700-tallet at vende blikket indad for at dyrke det, der blev betragtet som den særligt danske folkekarakter (Herder 2002, Korsgaard 2004: 169). De danske tropekolonier havde deres storhedstid under den florissante handelsperiode, hvor danske købmænd tjente godt på at sejle under neutralt flag, mens flådenationerne England, Frankrig, Spanien og Holland lå i krig. I begyndelsen af det 19. århundrede mistede tropekolonierne efterhånden deres økonomiske værdi, og pga. de nye nationalorienterede tendenser forsvandt den magtsymbolske værdi, de havde haft under enevælden, også. I samme periode som grundfortællingen om det danske folk blev dannet, blev de danske tropekolonier og Grønland derfor skubbet ud i periferien af forestillingen om dansk kultur og historie.³ Den dominerende fortælling om Danmarkshistorien har siden begyndelsen af det 19. århundrede taget udgangspunkt i Danmark som det sted, der bebos af det folk, der taler dansk, dvs. i det store og hele det land, der ligger inden for det nuværende Danmarks grænser. En idé der har haft så stærk folkelig gennemslagskraft, at man efter nederlaget i 1864 underspillede det faktum, at det lille Danmark stadig havde Grønland, Island, Færøerne og de Vestindiske Øer under sig. Historien slutter dog ikke her, for dette Danmarksbillede, der stadig i overvejende grad er det dominerende, er langsomt i opbrud. Inspireret af postkolonial kritik og den ændrede forståelse af nationalismen bearbejdelsen af Holocausterfaringen har medført, er nationalstatens selvforståelse taget op til kritisk genovervejelse. Selvom dette opgør er gået mere stille for sig i Danmark end i f.eks. Eng-

land, Frankrig – og Sverige, er der også her tegn på denne tendens. I Folkeskolens historiekanon, der trådte i kraft 1. august 2009, optræder slavehandelns afskaffelse i 1792 som et af punkterne. Man kan diskutere, hvorfor netop denne begivenhed er valgt,⁴ men kanoniseringen tyder på en vilje til at gøre slavehandlen og dermed kolonihistorien til en mere integreret del af den øvrige Danmarkshistorie. Den nye interesse for den danske kolonihistorie er langt fra entydig. Overordnet kan man opdele interessen i tre hovedstrømninger. Den ene kan kaldes en nationalpatriotisk tolkning, der enten forstår kolonihistorien i et nostalgisk eller nationalpatriotisk lys og betragter kolonierne som tegn på rigets tidligere storhed. Denne retning fungerer som anneks til det dominerede Danmarksbillede. Den anden retning er en kritisk retning, der er optaget af det problematiske i selve kolonialismen og af det faktum, at den danske kolonialisme har fyldt så lidt i historiebevidstheden. Endelig er der en historievidenskabelig retning, der ønsker at lade kolonihistorien genindtage sin faktuelle plads i Danmarkshistorien. De tre strømninger er stiliserede modeller og findes i forskellige blandinger, men som opdelingen illustrerer, er der langt fra enighed om udlægningen af den danske kolonialisme, men blot om at den er vigtig at kende til.

Konflikterne mellem hovedstrømningerne træder tydeligt frem i det konkrete restaureringsarbejde. Nationalmuseet har som statslig institution, der samarbejder med myndighederne i hhv. Ghana og Indien meget bevidst søgt en så neutral tilgang som muligt. Fokus er her lagt på studiet og formidlingen af *kulturmoder* og *den fælles indo-danske kulturarn*.⁵ Anderledes med f.eks. Foreningen Trankebar, der aktivt fremhæver Trankebar som ”et lille stykke Danmark i Indien”, dvs. med vægt på det særligt danske islet (Grønseth 2007: 70) – en formidling, der ofte går igen i journalistiske reportager, rejseguides etc. (Jørgensen 2008: 18-19) Endelig er en del af aktørerne i de tidligere vestindiske øer orienteret mod at fortælle slaveriets historie for at gøre opmærksom på det, der ofte beskrives som et ”dystert” kapitel af Danmarkshistorien.⁶ Det gælder dog for alle tre retninger, at det kollektive historiske ’vi’, der stadig i 1952 kunne udtrykkes uproblematisk i titlen på standardværket om dansk kolonihistorie *Vore gamle tropekolonier* (Brøndsted 1952-’53), er blevet problematisk. Under diskussionerne om, hvad det er for en historie, de fysiske rester af kolonitiden fortæller, gemmer sig hele tiden grundspørgsmålene: er det her overhovedet vores historie? Hvad er den danske fællesnævner? Og hvor skal den søges?

En dansk by i Indien?

Da Tranquebar var dansk koloni, kom rejsende langvejs fra med skib. Det første man ser, hvis man kommer sejlede, er fortet Dansborg. I dag er det kun de lokale fiskere, der går på havet. Besøgende har typisk kørt flere timer på dårlige veje fra en af de større byer i området, måske helt fra Chennai, før de ankommer til en grusvej flankeret af en række små huse og simple træskure med bliktag. Bortset fra et næsten ulæseligt metalskilt ved busstoppestedet, der blev hærget af tsunamien, er der ikke mange tegn på, at dette er en tidligere dansk koloni. Men følger man grusvejen, når den svinger til venstre, passerer man en ældre bro og en hvidkalket byport, der ved nærmere eftersyn viser sig at bære Christian Vs monogram. Derefter står man på Kingsstreet, hovedgaden i det gamle Tranquebar. Går man ned ad gaden, passerer man bl.a. Ny Jerusalemkirken – opført af de tyske missionærer Bartholomäus Ziegenbalg og Heinrich Plütschau i 1718. De to blev i 1705 udsendt af Frederik IV for at bringe den lutheranske kristendom til rigets fjerne undersåtter (Bugge et al. 2005). Kirkens gavl prydes derfor af kongens monogram. Gravstenene foran kirken bærer engelske men også danske navne. Længere nede passerer man Zionskirken - byens ældste kirke - og på hjørnet af Kingsstreet og Queensstreet en forgyldt statue af Ziegenbalg i fuld figur. Gaden munder ud i den såkaldte Paradeplads, der indrammes af Dansborg, den stærkt forfaldne guvernør-bolig og den nænsomt nyrestaurerede toldbygning fra den engelske periode, der i dag er indrettet som hotel.

I kraft af sine bygninger, gravsten, haveanlæg etc. giver Tranquebar den besøgende mulighed for at tilegne sig det historiske sted via sanserne og føle sig på 'historisk' grund. Selvom en del af bygningerne er forfaldne, står de tilbage som manifesterede tegn på en dansk tilstedeværelse, som gør denne del af fortiden håndgribelig. Fordi bygningerne stadig er så nogenlunde intakte, udgør de et oplagt erindringssted for den danske kolonihistorie. Men Tranquebar adskiller sig på en række punkter fra erindringssteder, der befinder sig *indenfor* det nuværende danske territorium. Den helt afgørende forskel er, at kolonihistorien netop længe har været henvist til marginen af den øvrige Danmarkshistorie. Som besøgende kan man have sat sig mere eller mindre ind i denne historie på forhånd, men der findes ingen fast grundfortælling, som giver stedet betydning som *erindringssted*. I sig selv springer tegnene på, at det netop er en tidligere *dansk* koloni og ikke en fransk, portugisisk eller hollandsk heller ikke i øjnene. Tranquebars lige gader minder lidt om Fredericias, men bygningerne er ubestemmelige blandinger af lokal og europæisk byggestil uden iøjefaldende danske særtræk. Ser man efter, kan man finde danske islæt som de kongelige monogrammer og navnene på gravstederne, men man skal vide, hvad man leder efter. For at kunne fungere som dansk erindringssted kalder

Tranquebar derfor på en form for orkestrering, der kan lede den besøgende på sporet og kompensere for den manglende grundviden. Men netop fordi interessen for kolonihistorien er så forholdsvis ny, og fordi forståelsen af den svinger mellem flere tolkningspoler, er der også flere bud på, hvordan en sådan skal udføres og særligt, hvor meget det danske skal accentueres (se også Jørgensen 2008).

Denne diskussion griber ind i et andet problem. Tranquebar er ikke den entydige påstand, Eriksen beskriver monumentet som, men tværtimod et flerstemmigt sted (Nielsen 2005). Selvom flere af bygningerne stammer fra den danske periode, myldrer det også med tegn, der peger væk. I gaderne er der flere ældre tamilske byhuse og nyere betonbygninger. Da den koloniale del af Tranquebar især benyttes af det meget aktive kirkesamfund, fylder bannere som *Jesus is good all the Time* og den lokale mindekultur omkring de to tyske missionærer meget i gadebilledet. Klods op af guvernørboligen står et mindre tempel i stærke farver, og bag hotellet ligger ruinen af et større Shivatempel fra 1300-tallet. Tranquebar peger ikke kun tilbage på perioden 1620-1845, hvor byen var dansk, men er en hybrid præget af de mange forskellige aktører, der har sat og stadig sætter deres præg på byen. Som antropolog Helle Jørgensen foreslår, kan man betragte Tranquebar som en *kultur-arvs-palimpsest*, dvs. et sted der bærer præg af sedimenter, der i tidens løb er lagt oven i hinanden (Jørgensen 2008: 13).

Diskussionen om, hvad man skal stille op med levn fra andre perioder, end den man forsøger at bevare, findes også i Danmark. Hvad stiller man f.eks. op med nyere betonbygninger, campingpladser etc. fra 60'erne i et landskab, der betragtes som særligt typisk for det 18. århundrede? (Löfgren 2003) Men problematikken er mere kompliceret i Tranquebar, fordi sedimenterne fra de forskellige perioder samtidig knytter sig til forskellige dele af Tranquebars befolkningsgrupper (protestanter, katolikker, hinduer og muslimer; høj- og lavkaster; rige og fattige etc.) Hvor det nationale kulturlandskab kan dække sig ind under en forestilling om identitet og kontinuitet mellem dem, der har sat deres præg på landskabet i tidens løb, er dette straks vanskeligere i Tranquebar, hvor de historiske aktører også tæller arabiske købmænd, portugisiske missionærer og britiske koloniembedsmænd, der er forsvundet igen.

Den accentuering af netop kolonitiden, som en bevarelse af dens bygninger nødvendigvis medfører, er derfor heller ikke uden politiske implikationer. De lokale tolkninger af fortiden er anderledes end de danske, og da den danske kolonialisme i Tranquebar blev afløst af den britiske imperialisme, skelner store dele af de lokale indbyggere ikke skarpt mellem de to perioder. Forsøger man at minde om den danske periode i Tranquebar, løber man derfor hurtigt ind i det problem, at denne periode ofte kobles med den britiske imperialisme, som man

ikke nødvendigvis ønsker at bevare resterne af (Nonbo Andersen 2010). Parallele eksempler findes også i de øvrige tidligere danske tropekolonier. Som antropolog Nathalia Brichet gør opmærksom på, er en påmindelse om fortiden som slavekyst ikke lige ønsket af alle i Ghana, da denne periode stadig er tabubelagt (Brichet forthcoming). Og den danske periode vækker stadig meget stærke følelser hos den farvede befolkning i de tidligere vestindiske øer, der ikke altid ønsker dansk indblanding i forvaltningen af fortiden.⁷ En fastfrysning af en helt bestemt periode er ikke nødvendigvis særligt indlysende for de lokale, for hvem stederne ikke kun minder om den danske periode, men en mængde andre perioder, begivenheder, personer etc. både fra tiden før og efter den danske tid (Se også Jørgensen 2008, Grønseth 2007).

Dertil kommer, at bygningerne i de tidligere tropekolonier præcis som bygningerne på Christianshavn ikke er rejst som monumenter, men som konstruktioner med brug for øje. På Christianshavn er ministerier, arkitektfirmaer og beboere rykket ind i de gamle pakhuse. I Tranquebar bebos kolonitidens boliger i dag af lokale. Den danske kirkegård blev indtil for nylig brugt som køkkenhave (Fihl 1989), og der er flere eksempler på, at restaureringsplaner er kommet på tværs af lokale ønsker og behov for nedrivning, udbygninger etc. (Jørgensen 2008) Præcis som i København, hvor en omdannelse af indre by til erindringssted for kolonitiden med tilhørende tilbageførelse til originallooket fra det 17. og 18. århundrede nok ikke ville gå stille af sig, er det heller ikke i de tidligere tropekolonier problemfrit at omforme byrummet, så det peger entydigt tilbage på en særlig del af fortiden. I alle de tre tidligere tropekolonier er der lokale ønsker om at bevare kolonitidens relikter – enten fordi man også her betragter historien som vigtig, eller håber på øgede indtægter fra turisme⁸ (se også Jørgensen 2008). Men præcis som hos de danske aktører, er der i de tre tropekolonier forskellige holdninger til, *hvordan* fortiden bør mindes, og *om* den overhovedet bør mindes.

En ny type erindringssted?

Den nye etablering af erindringssteder i de tidligere tropekolonier udtrykker et behov for at minde om denne tid (se f.eks. Larsen 2008), og et besøg i en af de tidligere tropekolonier kan netop give den besøgende mulighed for at få en fornemmelse af den koloniale fortid. Men da interessen for kolonitiden har været til at overse siden det politisk ideologiske opgør med helstaten, er de tidligere kolonier som udgangspunkt efterladt i et betydningstomrum, der tvinger den besøgende til at overveje, hvad det egentlig er for en historie, erindringsstederne kan og skal fortælle. Tropekoloniernes relikter stammer fra en tid, hvor der blev tænkt indenfor

helt andre rammer end nationalstatens snævre kobling mellem folk, stat og territorium. Den forestillede nationale kollektive erindring rammes derfor i maven, når den konfronteres med erindringssteder, der peger væk fra denne kobling. Som traditionelle erindringssteder fungerer tropekolonierne altså langtfra uproblematisk. Men selvom et besøg i tropekolonierne kan gøre den besøgendes historiebevidsthed noget ør, ligger tropekoloniernes største potentiale som erindringssteder netop i dette akavede forhold (Bricchet forthcoming). Spørgsmålet om, hvorvidt en tidligere kolonimagt bør engagere sig i postkoloniale restaureringsprojekter og hvordan det skal foregå, bliver stående. Men lader man, som der allerede er eksempler på, det flerstemmige få lov at træde frem og bruger de spørgsmål, det rejser, aktivt til at udfordre den dominerende grundfortælling om Danmark, har stederne potentiale til at fortælle de besøgende om andre tider, hvor forholdet mellem stat, territorium og folk på godt og ondt var helt anderledes konciperet.

Noter

- ¹ Jeg var selv udsendt til Tharangambadi/Tranquebar af Nationalmuseets Tranquebar Initiativ i 2008, som forskningsassistent for prof. dr. phil. Esther Fihl. Mine observationer fra byen stammer fra dette ophold.
- ² Se f.eks. dagbladsartiklerne "Sidste ud kald" Information 30/1-08, "Danske kolonier: Et lille stykke Danmark" JP 9/12-01, "Kolonihistorie: Redningsaktion i Trankebar" 18/10-04, der alle udtrykker bekymring for, at det snart vil være for sent at redde resterne af kolonihistorien.
- ³ Island og Færøerne spillede en lidt anden rolle i dette spil, idet man anså det norrøne som de nordiske kulturers vugge. (Se f.eks. Mentz 2008)
- ⁴ Begivenheden er ofte blevet udlagt som et tidligt eksempel på Danmark som foregangsland, fordi Danmark som det første land i verden nedlagde forbud mod slavehandel i 1792 – dog først med virkning 10 år senere, hvilket sætter førstepladsen i et noget tvivlsomt lys. Slaveriet i de danske kolonier blev først ophævet i 1848 - 15 år efter slaveriets ophævelse i de engelske kolonier.
- ⁵ Se i øvrigt <http://www.natmus.dk/sw25397.asp>
- ⁶ Se f.eks. Kristelig Dagblad 13/10-07
- ⁷ Einar Jensen Nationalmuseets Tranquebar Initiativ i samtale
- ⁸ I de tidligere dansk-vestindiske øer samarbejdede Dansk Vestindisk Selskab, SiD og organisationen VIDA (Virgin Islands Danish Apprenticeship Programme) (Kristensen 2002). I Ghana samarbejder Nationalmuseet med ECOLAB Centre, Institute of Archeology ved University of Ghana, Legon og Ghana Museums and Monuments Board på restaureringen Frederiksgave. (Se www.natmus.dk/sw49239.asp) I Tranquebar er de arkæologiske udgravninger og renoveringer udført af såvel *Föreningen Trankebar* som

Nationalmuseet i samarbejde med INTACH (Indian National Trust for Art and Cultural Heritage) og de lokale myndigheder. (Se også Jørgensen 2008)

Litteratur:

- Bregnsbo, Michael & Jensen, Kurt Villads (2004): *Det danske imperium – Storbed og Fald*, Aschehoug, Viborg
- Brichet, Nathalia (forthcoming): "Awkward Relations and Universal Aspirations: Common Global Heritage in Ghana", i *History and Anthropology*, Routledge, London
- Brøndsted, Johannes (red.) (1952-'53): *Vore Gamle Tropekolonier I-II*, Forlaget Westermann, København
- Bugge, K.E. et al. (2005): *Det begyndte i København ... – Knudepunkter i 300 års indisk-danske relationer i mission*, Syddansk Universitetsforlag, Viborg
- Casey, Edward S. (1987): *Remembering – a Phenomenological Study*, Indiana University Press, Indiana & Bloomington
- Fihl, Esther (1989): *Tropekolonien Tranquebar*, G. E. C. Gad, København
- Grønseth, Kristian (2007): *A little piece of Denmark in India – The Space and Places of a South Indian Town, and the Narratives of its People*. Master Thesis, Department of Social Anthropology, University of Oslo
- Herder, Johann Gottfried (2002 [1774]): *Endnu en historiefilosofi til menneskehedens dannelse*, DET lille FORLAG, Frederiksberg
- Information: "Sidste ud kald", Information, 30/1-08
- Jørgensen, Helle (2008): "Tranquebar – hvis historie?: Om at studere kulturarv under konstruktion", i *Tranquebar Initiativets Skriftserie nr. 3*, 2008, Nationalmuseet, København
- Korsgaard, Ove (2004): *Kampen om folket*, Gyldendal, København
- Kristensen, Nanna Kathrine: "Dansk historie genopstår", *Berlingske Tidende*, 16/7-02
- Kronsted, Peter: "Kolonihistorie: Redningsaktion i Trankebar", *Jyllands-Posten*, 18/10-04
- Larsen, Alex Frank (2008): *Slavernes slægt*, DR
- Larsen, Ib: "Danske kolonier: Et lille stykke Danmark", *Jyllands-Posten*, 9/12-01
- Lowenthal, David (1985): *The Past is a Foreign Country*, Cambridge University Press, Cambridge
- Löfgren, Orvar (2003): "Ditt kulturarv är inte mitt – etnologiska perspektiv på landskapet som kulturmiljö och minnesmärke" i *Kulturmiljö – mellem forskning og politisk praksis*, Carlberg, N. & Christensen (red.), Museum Tusulanums Forlag, Københavns Universitet
- Mentz, Søren red. (2008): *Rejse gennem Islands historie – den danske forbindelse*, Gads Forlag, Gylling
- Nielsen, Niels Kayser (2005): *Steder i Europa- omstridte byer, grænser og regioner*, Aarhus Universitetsforlag, Århus
- Nonbo Andersen, Astrid (2010): "Tranquebar – A Forgotten History?" i *Review of Development and Change*, Madras Institute of Development Studies, Chennai
- Nora, Pierre (1984): *Les lieux de mémoire I*, Gallimard, Paris.

